

DE NOODZAAK VAN ETHISCHE BEGRIPPEN IN HET ECONOMISCH DENKEN

Wilfried Ver Eecke

Inleiding : Het probleem

Bij het schrijven van een artikel in 1956 over de theorie van het staatsbudget^{1,2}, ontdekte Richard A. Musgrave de noodzaak van ethische begrippen in het economisch denken. In dit artikel stelt Musgrave voor dat de staat door middel van zijn budget drie taken te vervullen heeft : diensttaak, de verdelingstaak en de stabilisatietaak.

In de diensttaak moet de staat het op zich nemen de publieke goederen in een optimale manier te produceren en een even optimale vorm van financiering te vinden. Dit neemt de vorm aan van een belastingssysteem. De moeilijkheden die hierbij moeten overwonnen worden zijn wel bekend.

In de verdelingstaak moet de staat er voor zorgen dat de productiefactoren op de juiste manier verdeeld zijn. Belastingen en geldtransferten zijn de efficiënte manier om dit te doen. De grote vraag voor de verdelingstaak is te weten hoe de productiefactoren moeten worden verdeeld. Musgrave noemt dit een probleem van maatschappelijke keuze.³ Samen met vele hedendaagse economen beschouwt hij dit als een niet-economisch probleem, namelijk een probleem waarmee men met economische analysemethodes geen oplossing kan vinden.

De stabilisatietaak bestaat erin dat de staat de *juiste totale vraag*⁴ scheidt die volledige tewerkstelling zonder inflatie mogelijk maakt.

Musgrave veronderstelt dat deze drie taken afzonderlijk in drie afzonderlijke (fictieve) afdelingen van de regering worden vervuld. Hij veronderstelt ook dat deze drie taken gelijktijdig gedaan worden. Hij stelt ook voor dat het credit of debit van ieder van de drie afdelingen naar een rekenafdeling gestuurd wordt, die er dan voor zorgt dat elke persoon ofwel een credit krijgt (een check met steungeld), ofwel een debit krijgt (een bepaald belastingsbedrag moet betalen).

Op het einde van zijn artikel geeft Musgrave echter toe dat de staat economische activiteiten uitoefent die niet netjes ingedeeld kunnen worden volgens de drie functies die hij heeft uitgedacht. De auteur vermoedt twee dergelijke activiteiten : vrije ziekenhuiszorgen voor armen en subsidies voor goedkope woningen. Deze twee voorbeelden behoren tot de functie 'dienstverlening', omdat ze een publiek goed verschaffen. Maar deze dienstverlening is terzelfdertijd een herverdeling van goederen. Niet iedereen kan genieten van deze vrije ziekenhuiszorgen en niet iedereen kan genieten van deze subsidies voor woningen. Alleen een bepaalde klasse mensen kan daarvan genieten. Dus

de twee bovengenoemde voorbeelden schijnen te behoren tot twee diensten.

Musgrave probeert het probleem op te lossen door deze twee voorbeelden te zien als loutere herverdeling. Als herverdeling van goederen is het verschaffen van vrije ziekenhuiszorgen en subsidies voor goedkope woningen gelijk aan het geven van een geldelijk transfert aan de bevoordeligden, tesamen met een *beperking* van de vrije keuze waarvoor men dit geld mag gebruiken. Dit soort herverdeling eerbiedigt niet de souveriniteit van de wensen van de consument, integendeel. Het legt aan hun keuzemogelijkheden beperkingen op. Musgrave's oplossing schept aldus een nieuw probleem : hij probeert echter het nieuwe probleem te onderkennen door de vraag te stellen of zo een beperking van de keuze van de consumenten uiteraard valt af te keuren. Volgens Musgrave is dit niet noodzakelijk zo, want consumenten maken soms onverantwoorde keuzen: ze kopen een tweede auto of een tweede vrieskast vooraleer ze de opvoeding van de kinderen verzekeren. Goederen waar de staat de keuze van de consumenten terecht beperkt, zijn goederen die een nieuwe naam verdienen. Musgrave noemt ze 'merit goods' (waardevolle goederen, verdienstelijke goederen).⁵ In zijn latere publicaties komt Musgrave herhaaldelijk terug op het probleem van 'merit goods'. Hij geeft als verdere voorbeelden : kosteloze opvoeding en kosteloze schoolmaaltijden.⁶ Men zou er kunnen aan toevoegen: verplichte inentingen, hoge taksen op tabak en alcohol - bedoeld om de consumptie van deze twee goederen te verminderen. In die latere publicaties geeft hij ook een bepaling van 'merit goods' die onafhankelijk is van zijn eigen theorie van publieke financiën. Een 'merit good' is een goed dat zo belangrijk is dat, wanneer de bevoegde autoriteiten niet tevreden zijn met het niveau van de consumptie op de vrije markt, ze mogen tussenkomen zelfs tegen de wensen van de consumenten in.⁷

Musgrave voelt zich niet opperbest met dit nieuwe begrip. Hij probeert dan ook verschillende soorten verantwoordingen voor het begrip 'merit good' te vinden, maar hij geeft toe dat in zijn opinie het begrip 'merit good' problematisch blijft.

Charles McLure heeft daartegenover met het begrip 'merit good' geen problemen. Hij zegt ronduit dat het *geen* plaats heeft in een normatieve theorie voor publieke financiën⁸ en dat onze Westerse economische theorie slechts één norm kent : de wensen, de voorkeur van de individuele consumenten. Eén van de taken van de economische theorie is aanduiden wat *moet* gedaan worden om aan deze wensen zoveel mogelijk te voldoen. Dit is *normatief* denken. Wanneer de economische theorie over staatsfinanciën normatief gaat denken, dan moet zij ook aan haar doel getrouw blijven : hoe moeten de staatsfinanciën besteed worden om aan de wensen van de individuele consumenten zoveel mogelijk te voldoen ? Wanneer de economische theorie over de optimale productie van publieke goederen nadenkt, dan hebben we een gewettigd economisch normatief denken. Wanneer de economische theorie over 'merit goods' nadenkt, dan gaat ze na hoe men de wensen van de consumenten kan of moet omzeilen. Onze Westerse economie erkent de wensen van de consumenten echter als de éنية

wettige norm. Nadenken over 'merit goods' heeft daarom, volgens McLure, *geen plaats* in het normatief economisch denken. Natuurlijk, zo meent McLure verder, ontkent de staat dikwijls de wetmatigheid van de consumentenwensen. Economisten kunnen dit beschrijven; ze mogen dit niet opnemen in hun normatief denken.

De gedachten van Musgrave en McLure zijn een uitstekend hulpmiddel om het ethisch denken te situeren ten opzichte van het economisch denken. Musgrave ontdekt staatsactiviteiten die de wensen van de consumenten in verband met bepaalde goederen negeren. Hij noemt deze goederen 'merit goods'. McLure beweert dat 'merit goods' geen plaats hebben in een normatief economisch denken. Musgrave geeft toe dat hij geen voldoende rechtvaardiging heeft voor zijn begrip. Hij weigert echter te stellen dat elke tussenkomst van de staat, die de individuele wensen miskent, ongeoorloofd is.

Als we akkoord gaan met McLure, dan geven we toe dat ethiek een soort denken is dat niet onmiddellijk iets te maken heeft met het economisch denken. Als we Musgrave volgen dan sympathiseren we met de stelling dat ethiek een mogelijke rol kan spelen in het economisch denken, maar we hebben dan geen voldoende argumenten.

Het is duidelijk dat we hier voor een belangrijke moeilijkheid staan. Aangezien het over een normatief probleem gaat, is het normaal het filosofisch denken te raadplegen. Voordien wens ik echter het probleem in een breder geheel te plaatsen.

In de economische theorie spreekt men regelmatig over private goederen (suiker, brood, sinaasappelen), en over publieke goederen (nationale verdediging, zuivere lucht, bruggen en wegen).⁹ Musgrave voegt er een derde begrip aan toe: 'merit goods'. Het economisch denken heeft het dan over drie soorten goederen. Het Westers economisch denken geeft voorrang aan het begrip private goederen, omdat die in direct verband met de wensen van de consumenten staan. De vrije markt is de instelling waardoor de private goederen (hopelijk) optimaal geproduceerd en verdeeld worden. De twee andere soort goederen (publieke goederen en 'merit goods') zijn een afwijking van private goederen. We kunnen ze daarom niet-private goederen noemen. Aangezien deze niet-private goederen meestal door middel van het politieke systeem worden verschaft, kunnen we deze goederen een eigen naam geven: politieke economische goederen.¹⁰ Publieke goederen zijn dan politieke economische goederen waarbij de staat de wensen van de consumenten eerbiedigt. 'Merit goods' zijn dan politieke economische goederen waarbij de staat de wensen van de consumenten niet eerbiedigt.

Hiermee is duidelijk dat het economisch denken drie begrippen nodig heeft om volledig te kunnen zijn. Inderdaad een goed kan alleen een niet-privaat goed zijn om twee redenen: ofwel om een technische reden, ofwel omwille van een waarde-oordeel.

Er zijn twee technische redenen waarom een goed niet een privaat goed is. De eerste reden is wanneer goederen de eigenschap hebben dat andere

mensen ervan kunnen genieten zonder dat de eerste consument er nadeel van heeft¹¹, bijvoorbeeld een mooie bloementuin is aangenaam, verhoogt de prijs van het huis, maar verhoogt ook de prijs van de huizen van de burens. Een tweede technische reden waarom een goed geen privaat goed genoemd kan worden, is het feit dat de koper andere mensen niet kan belemmeren te genieten van het goed dat hij koopt.¹² In deze twee gevallen is de vrije markt niet in staat deze goederen optimaal te verschaffen.¹³ De technische eigenschappen van deze goederen zijn er dus de oorzaak van dat ze niet als private goederen kunnen worden beschouwd en dat ze dus best niet langs de vrije markt worden verschaft.

De andere mogelijke uitzondering op private goederen is dat een waardeoordeel geveld wordt dat zegt dat de vrije markt niet het consumptie-niveau verzekert dat volgens een bepaald waardeoordeel wenselijk is. McLure beweert dat dit niet meer binnen het economisch denken ligt, maar hij geeft toe niet over de argumenten te beschikken.

Het probleem is dus duidelijk : behoort het begrip 'merit goods' tot het economische denken ? Zo ja, welke zijn de argumenten.

De rechtvaardiging van het begrip 'merit goods'

McLure neemt aan dat er slechts één methode bestaat om economisch iets te rechtvaardigen namelijk voldoen aan de wensen van individuele consumenten. Wanneer men even de geschiedenis van het filosofische denken overschouwt dan merkt men dat één van de grote filosofen, Immanuel Kant, zijn filosofie op een totaal andere denkmethode heeft opgebouwd met name de transcendentale methode.

De denkmethode van Kant bestaat er in twee belangrijke feiten vast te stellen en dan te zoeken naar de *mogelijkheidsvoorwaarden* voor die feiten. De twee feiten zijn het bestaan van wetenschappelijke wetten en het bestaan van een gevoel voor morele verplichting. Het eerste feit behandelt hij in de *Kritik der reinen Vernunft*; het tweede in de *Kritik der praktischen Vernunft*. Een voorbeeld uit de gedachten van de *Kritik der reinen Vernunft* : hier argumenteert Kant tegen de Engelse empiristen die beweren dat kennis van de wereld alleen op zintuiglijke waarnemingen steunt. Wanneer we vanuit drie hoeken naar een tafel kijken dan hebben we drie zintuiglijke waarnemingen. We beweren echter dat er slechts één tafel is. Nu vraagt Kant, wat zijn de mogelijkheidsvoorwaarden om te kunnen beweren dat we slechts één tafel zien zelfs als we drie zintuiglijke indrukken hebben. Het antwoord luidt : omdat we leven in een wereld van objecten en niet in een wereld van zintuiglijke indrukken. Een object is het waargenomene *tesamen* met de categorieën van het verstand, bijvoorbeeld de waargenomen voorkant van de tafel, samen met de gedachte achterkant op basis van de begripscategorie : een object vormt één eenheid; of ook nog : een object is tevens het waargenomene fenomeen, samen met het gepostuleerde voortbestaan van dit waargenomene op basis van de begripscategorie

oorzakelijkheid.

De redenering van Kant laat toe te zeggen : als je het *feit* aanvaardt dat er slechts één tafel is, zelfs als je drie zintuiglijke indrukken hebt, dan moet je aanvaarden dat *echte, ware* waarneming het resultaat is van zintuiglijke indrukken en categorieën van het verstand. Of je nu wil of niet, je moet vaarwel zeggen aan het empirisme.

Kant geeft ons hierbij een nieuwe soort methode om iets te rechtvaardigen: zoeken naar *mogelijkheidsvoorwaarden* op basis van een logische redenering.¹⁴ Deze zelfde redenering wordt ook gebruikt in het dagelijkse leven. Als mijn kinderen hun dorst wensen te laven dan zeg ik dat ze drank in de koelkast kunnen vinden. Of ze dit nu wensen of niet, de mogelijkheidsvoorwaarde om hun dorst te lessen is zelf drank uit de koelkast te halen.

Op analoge manier kan men nu beweren dat er tenminste twee manieren zijn om aan te tonen dat iets economisch *moet* gebeuren. De eerste manier is de bekende manier : wat de wensen van de consumenten op de beste manier voldoet, moet economisch gebeuren. De tweede manier is de kantiaanse denkmethode : als de burgers en de consumenten iets wensen, dan moeten ze ook de *mogelijkheidsvoorwaarden* voor hetgeen ze wensen, aanvaarden. Ze moeten dit willens nillens aanvaarden. Deze tweede soort redenering berust op het inzicht dat er in de werkelijkheid *logische verbanden* zijn. Deze logische verbanden hebben een geldigheid, zelfs als de consumenten die niet graag hebben.

We zullen nu 'merit goods' noemen, die goederen die *mogelijkheidsvoorwaarden* zijn voor iets dat gewenst is, zelfs en vooral als het goederen zijn die niet zelf gewenst worden. Dit geeft het voordeel dat we paal en perk kunnen stellen aan 'merit goods'. De staat kan niet om het even waar de wensen van de consumenten miskennen.

Indien mijn filosofische redenering juist is, dan betekent dit dat het economisch denken noodzakelijk moet voorstellen dat de staat economische activiteiten stelt die niet zomaar door consumenten worden gewenst. Laat mij deze gedachte op een andere manier formuleren : indien mijn filosofische redenering juist is, dan kunnen we veronderstellen dat het economische denken aan de staat economische activiteiten zal voorstellen die het 'Pareto principle' niet zullen eerbiedigen. Dit betekent dat de economen aan de staat economische activiteiten zullen aanraden die sommige burgers benadelen en andere bevoordelen. Het is duidelijk dat we hiermee op een systematische manier een mogelijkheid ontdekt hebben om ethische problemen te situeren binnen het economische denken.

In het tweede deel van dit essay wens ik nu aan te tonen welke de verschillende soorten 'merit goods' zijn. Het is interessant te ontdekken dat deze verschillende soorten 'merit goods' al in het economische denken zelf aanwezig zijn. We vinden deze soorten 'merit goods' in Adam Smith, de neo-liberalen, Keynes en de hedendaagse welvaardstaat.

De rechtvaardiging van verschillende soorten 'merit goods'

De enige redenering die we zullen gebruiken is in de vraag vervat : wat zijn de *mogelijkheidsvoorwaarden* voor iets dat de burgers als economische subjecten wensen ?

Het eerste wat de Westerse burgers als economische subjecten wensen, is de vrije markt. De vrije markt kan als feit niet bestaan indien niet sommige voorwaarden zijn vervuld. Adam Smith heeft daar intensief over nagedacht in deel V van zijn *The Wealth of Nations*. Als mogelijkheidsvoorwaarden voor de vrije markt geeft Adam Smith aan : (i) Nationale verdediging; (ii) een wetsysteem dat de eigendom beschermt, contacten doet naleven en door rechters en politici uitgevoerd wordt; (iii) bruggen , wegen enzovoort die de handel bevorderen.¹⁵

De eerste twee taken worden soms vermeld als taken voor de *minimale* staat.¹⁶ Deze taken kunnen niet verdedigd worden op basis van het 'publieke goed'-argument, want het verschaffen van deze goederen eerbiedigt niet de wensen van de consumenten. Dat ziet Adam Smith zeer goed in wanneer hij het volgende zegt over het eigendomsrecht : "In zover de staat opgericht is voor de bescherming van de eigendom, is zij opgericht voor de verdediging van de rijken tegen de armen, of voor dezen die eigendom hebben tegen dezen die er absoluut geen hebben"¹⁷. Bovendien beroept Adam Smith zich voor de rechtvaardiging van deze staatsactiviteiten op waarde-oordelen. Zoiets is overbodig wanneer men het 'publieke goed'-argument gebruikt. "Zelfs indien de krijgsgesest van een volk niet nuttig ware voor de verdediging van een maatschappij, dan zou (het oprichten van een leger) de ernstige aandacht van de regering eisen, al was het maar om te verhinderen dat de soort geestelijke verminking, vervorming en bederving die het gevolg is van lafheid niet zou spreiden over de ganse bevolking".¹⁸ Adam Smith doet een beroep op een tweede waarde-oordeel wanneer hij schrijft : "Die graad van vrijheid die losbandigheid benadert kan slechts toegelaten worden in landen waar de soevereïn gesteund is door een goed gedisciplineerd leger".¹⁹

Niet alleen ziet Adam Smith in dat de wensen van de consumenten geschonden worden door de minimale staat, en ziet hij de nood om een beroep te doen op waarde-oordelen, hij stelt ook voor dat deze goederen zouden gefinancierd worden op een andere manier dan de publieke goederen. We weten allemaal dat publieke goederen ideaal moeten gefinancierd worden door het belasten van individuen die er baat bij hebben deze goederen te gebruiken. Bovendien moet de hoeveelheid van belastingen direct verbonden zijn met de nuttigheid genoten door iedere consument. Wanneer een consument meer nuttigheid heeft van een brug, omdat hij een autobusuitbater is, dan moet die consument meer belastingen betalen dan een andere consument die van die zelfde brug minder nuttigheid heeft, omdat hij die brug alleen gebruikt om per fiets naar zijn werk te gaan. Voor de goederen van de minimale staat raadt Adam Smith echter aan dat een andere financieringsmethode gebruikt wordt.

Hij stelt een financieringsmethode voor die het verband tussen de hoeveelheid belasting en de grote van de nuttigheid verbreekt. Adam Smith stelt voor dat de goederen van de minimale staat gefinancierd zouden worden door algemene inkomsten waar iedereen toe bijdraagt naarmate hij kan, onafhankelijk van de nuttigheid die hij als consument geniet.²⁰

Het schenden van de wensen van de consumenten, het gebruik van waardeoordelen, en het aanraden van een verschillende financieringsmethode zijn drie redenen waarom we de taken van de minimale staat niet willen rangschikken als publieke goederen; we kunnen ze, volgens onze redenering wel als 'merit goods' klasseren, aangezien ze de mogelijkheidsvoorwaarden voor de vrije markt zijn.

Zonder uitdrukkelijk de aandacht hierop te vestigen zijn we op een belangrijk ethisch probleem gestoten, namelijk dat van het eigendomsrecht. Adam Smith geeft toe dat de bescherming van het eigendomsrecht een daad van de staat is ten voordele van de rijken en ten nadele van de armen, of ten voordele van diegenen die eigendom hebben en ten nadele van diegenen die er geen hebben. De vraag is of deze economisch noodzakelijke bescherming van eigendom ethisch verantwoord is. De marxisten antwoorden hierop dat het recht op eigendom moet worden beperkt; meer bepaald de eigendom van productiegoederen in de handen van particulieren. De Westerse democratieën antwoorden hierop door niet-bezitters andere zekerheidsvormen te geven zoals werkloosheidsvergoeding, ongevallenverzekering, recht op syndikale bescherming van lonen enzovoort.

Met Adam Smith hebben we dus een eerste soort 'merit good' leren kennen : de goederen welke verantwoord worden door het begrip van de minimale staat en die wij verantwoord door het feit dat ze de mogelijkheidsvoorwaarden zijn voor de vrije markt als een feit.

De vrije markt is niet, zoals Adam Smith dacht, een natuurlijk feit. De neo-liberalen hebben er de aandacht op gevestigd dat de vrije markt een kwetsbare menselijke instelling is, waaraan velen wensen te ontsnappen. De poging om aan de vrije markt te ontsnappen begon reeds in de negentiende eeuw door het scheppen van kartels, trusts en syndikaten.

De neo-liberalen gaan daarom de vrije markt bekijken niet als een feit, maar als een instelling die er in slaagt automatisch een menselijke waarde te waarborgen. Deze waarde is *efficiëntie*. De neo-liberalen beweren dat de vrije markt de moeite waard is omwille van de efficiëntie. Ze zijn dan ook bereid om te beweren dat de staat alles moet doen om in werkelijkheid die efficiëntie te benaderen, welke de theorie van de ideale vrije markt als mogelijk acht.

De mogelijkheidsvoorwaarden om een efficiënte competitieve markt in werkelijkheid omzetten, eist van de staat maatregelen die het Pareto-principe schenden. Een belangrijke vertegenwoordiger van de neo-liberalen is Henry C. Simons, stichter van de 'School of Chicago' en auteur van het boek *Economic Policy for a Free Society*. Hierin geeft hij aan de staat vijf groepen van taken, waarvan er vier voor ons van belang zijn.

Ten eerste raadt Henry Simons twee maatregelen aan in verband met het geld-systeem. Hij stelt voor dat het bankwezen zou berusten op de verplichte totale dekking van kredieten in plaats van gedeeltelijke dekking zoals nu het geval is. Hij stelt ook voor dat de banken het recht zouden verliezen om schulden op korte termijn om te zetten in schulden op lange termijn. Beide maatregelen zouden de macht om het scheppen van krediet door de banken beperken. Simons vindt dit noodzakelijk, omdat het scheppen van krediet een voorname oorzaak van inflatie is, die de economische activiteit vervormt, wat dus niet efficiënt is.²¹

Ten tweede stelt Simons voor dat monopolies zouden bestreden worden. Natuurlijke monopolies zoals electriciteit, watervoorziening enzovoort moeten door openbare instanties worden gecontroleerd. Kunstmatige monopolies moeten opgebroken worden. Productiebeperking en het zetten van artificieel hoge prijzen moeten wettelijk als een misdaad worden vervolgd. Het opkopen van industrieën moet wettelijk worden beperkt. Het scheppen van banden tussen verwante industrieën moet eveneens worden verboden. Dus het bezit van aandelen in andere bedrijven moet beperkt worden, evenals de mogelijkheid om lid van het bestuur van een ander bedrijf te worden.²²

Ten derde gaat Simons sterk tekeer tegen tarieven en subsidies. Dit is vooral het geval in buitenlandse handel en de landbouw. Alleen voor het geval van een beginnende industrie aanvaardt Simons het argument dat een tijdelijke subsidie gerechtvaardigd is.²³

Ten vierde raadt Simons aan dat een reeks maatregelen zouden worden genomen om de handel meer efficiënt te maken. Hij beweert dat reclame nutteloos is en raadt daarom aan dat op reclame hoge belastingen zouden worden gelegd. Verder ziet Simons geen voordeel in het beschermen van groothandelsprijzen. Hij stelt daarom voor dat iedereen wettelijk toegang tot groothandelsprijzen zou hebben. Tenslotte lijkt het belangrijk voor Simons dat de consument beter zou worden voorgelicht. Hij hoopt op een duidelijk vergelijkbare prijsaanduiding en op een gemakkelijke kwaliteitsvergelijking tussen verschillende goederen.²⁴

Men zal inzien dat het programma van de neo-liberalen niet op basis van het 'publieke goederen'-argument kan worden verdedigd. Inderdaad, het Pareto-principe wordt niet geëerbiedigd. Wij staan dus opnieuw voor een reeks van 'merit goods'.

De neo-liberalen verdedigden hun programma met het argument dat de competitieve vrije markt efficiëntie bevordert. Nu komt de vraag op : *is efficiëntie een waarde die men onvoorwaardelijk moet nastreven* ? Om het anders te formuleren : kan men beweren dat efficiëntie zo belangrijk is dat zij aan de staat het recht geeft zijn macht te gebruiken om het neo-liberale programma uit te voeren, tegen de wensen van individuele burgers in ?

Welke zijn de mogelijkheidsvoorwaarden opdat de staat *terecht* de maatregelen zou kunnen opleggen die door de neo-liberalen worden verdedigd ?

We kunnen opnieuw een beroep op Kant doen. De kantiaanse ethiek zoekt

de basis van ethische voorschriften niet in een religieus geloof in God, maar in de menselijke rede. Volgens Kant is moreel leven, leven volgens de morele wet, dank zij zijn rede.

We zijn nu klaar om een argument te geven voor een derde soort 'merit goods'. Ik wens het argument echter eerst intuïtief aanvaardbaar te maken. Veronderstel dat men wenst een boom te zien groeien en te gedijen, is het dan niet nodig dat men de wortels van die boom voedt en tegen beschadiging beschermt? Het voeden en het beschermen van de wortels van de boom is de *mogelijkheidsvoorwaarde* om een mooie boom te hebben. Toegepast op onze problematiek kunnen we zeggen dat de *redelijkheid* van de burgers de mogelijkheidsvoorwaarde is opdat een staat het neo-liberale programma zou kunnen opleggen met de bedoeling de efficiëntie van de vrije concurrentiemarkt te bereiken.

Hoe kan men hopen dat de lasten van de efficiëntie van de vrije markt zullen aanvaard worden, indien de redelijkheid niet bevorderd wordt onder de bevolking? Immers de redelijkheid is volgens Kant de mogelijkheidsvoorwaarde om bindende waarden te hebben. Dit geeft echter een argument ten voordele van de ondersteuning van opvoeding en redelijkheid. Bevordering van onderwijs is daarom het derde soort 'merit good'.

Besluit

Het begrip 'merit good' verwijst naar die economische activiteiten van de staat die niet kunnen verantwoord worden door te verwijzen naar de wensen van de consumenten. Ze kunnen echter wel verantwoord worden door de kantiaanse redeneringsmethode nl. de mogelijkheidsvoorwaarden voor wat de burgers van een vrije markt wensen.

We verdedigen drie soorten 'merit goods': deze verbonden met de minimale staat; deze verbonden met het neo-liberale programma; en de 'merit goods' verbonden met het bevorderen van redelijkheid, met name de bevordering van het onderwijs.

Deze drie soorten 'merit goods' zijn niet de volledige reeks. Inderdaad, redelijkheid eist meer dan efficiëntie. Ze eist rechtvaardigheid, ze eist menselijke waardigheid. Dit is precies hetgeen de moderne welvaartstaat probeert te doen. Voor deze maatregelen hebben we hier geen argumenten gegeven.

We menen echter aangeduid te hebben dat we met het begrip 'merit good', door de economist Musgrave voorgesteld, en door een kantiaanse redeneringswijze ondersteund, het ethisch denken een essentiële plaats in de economische theorie kunnen geven.

Noten

¹ Richard A. Musgrave: *A multiple theory of budget determination*, in: *Finanzarchiv*, 27 (1968), blz.333-343.

² Richard A. Musgrave: *The theory of Public Finance*, New York, McGrawhill, 1959.

- ³ De technische term in de Engelse taal is 'social choice'.
- ⁴ Technische term is: 'Aggregate demand'.
- ⁵ Richard A. Musgrave: *A multiple theory of budget determination*, blz.341.
- ⁶ Richard A. Musgrave: *The Theory of Public Finance*, blz.13.
- ⁷ Ibid.
- ⁸ Charles E. McLure, Jr.: *Merits wants: a normatively empty box*, in: *Finanzarchiv*, 27 (1968), blz.474-483.
- ⁹ Voor een goed overzicht van het probleem der publieke goederen zie: John G. Head, *Public Goods and Public Welfare*, Durkham. Duke U.Press, 1974, speciaal hoofdstuk 3.
- ¹⁰ Deze naam werd mij gesuggereerd door mijn collega Professor H. Briefs.
- ¹¹ Technisch wordt dit in de Engelse literatuur dikwijls genoemd: 'Samuelsonian joint supply'.
- ¹² Dit noemt men in de Engelse literatuur: 'non-exclusion possibility'.
- ¹³ John G. Head, *Public Goods and Public Welfare*, blz.79ff.
- ¹⁴ Immanuel Kant, *Kritik der praktischen Vernunft*, Hamburg. Felix Meiner, 1963, blz.4.
- ¹⁵ Adam Smith, *The Wealth of Nations*, New York. Random House Inc., 1965, blz.653-716; speciaal blz.659, 670, 681-2, 690.
- ¹⁶ De Duitse term is 'Rechtsstaat'.
- ¹⁷ Adam Smith, *The Wealth of Nations*, blz.674, eigen vertaling (W.V.E.).
- ¹⁸ Ibid., blz.739, eigen vertaling (W.V.E.).
- ¹⁹ Ibid., blz.668, eigen vertaling (W.V.E.).
- ²⁰ In het Engels wordt dit genoemd: 'ability-to-pay-method' zie: Adam Smith, *Wealth of Nations*, blz.767.
- ²¹ Henry Simons, *Economic Policy for a Free Society*, Chicago. University of Chicago Press, 1973, blz.62-3, en 78-9.
- ²² Ibid., blz.81-3.
- ²³ Ibid., blz.69-70 en 84.
- ²⁴ Ibid., blz.72,85 en volgende.